PREOCUPĂRI DE FOLCLOR ÎN OPERA LUI ALEXANDRU ODOBESCU

DE

M. IGNAT FRUNZĂ

În conspectul general al culturii noastre din secolul trecut, lui Alexandru Odobescu i se cuvine – ca artist şi ca erudit – un loc de cinste, printre scriitorii ce au contribuit la fundamentarea şi creşterea ştiinţei, artei şi literaturii romîneşti, ca şi a învăţămîntului nostru, în cea de-a doua jumătate a veacului. Şi-a desfăşurat activitatea în sfere dintre cele mai variate, poate determinat în mare parte de împrejurări, nu de voinţa proprie numai [1]) – însă în toate direcţiile activităţii lui, mereu, a cheltuit acelaşi neîntrecut „elan naţional şi social" [2]), izbutind să îmbine armonios în personalitatea sa „paşoptismul cu umanismul" [3]).

În multiplele domenii ale ştiinţei în care s-a manifestat, Alexandru Odobescu „a adus contribuţia unui înaintaş" [4]), „în folclor, în lingvistică, în istoria patriei şi a vechii literaturi, în studiile clasice, în istoria artelor şi în arheologie" [5]) – ca şi în literatură, în care s-a impus definitiv prin cea mai *reprezentativă* operă a sa *Falsul tratat de vînătoare,* „cel dintîi eseu al literaturii noastre" [6]).

În toate tărîmurile în care s-a afirmat, determinînd desfăşurarea progresistă a culturii noastre, el a dus muncă de deştelenire, avînd de întîmpinat uneori dificultăţi mari.

Însufleţit în prima tinereţe de idealurile revoluţionare de la 1848, Alexandru Olobescu, chiar după ce abandonează (următor momentului 1863) pe plan politic practic ideologia post-patruzecioptistă, continuă să fie pe planul cultural reprezentantul vechiului fond ideologic progresist, din care se alimen-

---

1) I o r d a n Al., *Contribuţie la cunoaşterea operei lui Alexandru Odobescu. – Bibliografia completă a scrierilor lui Alexandru Odobescu.* Bucureşti, 1936, p. 6.

2) V i a n u T., *Al. Odobescu paşoptist şi umanist,* studiu introductiv la ediţia : Al. I. Odobescu – *Opere.* ESPLA, 1955, vol. I, p. 78.

3) I d e m, p. 78.

4) *Ibidem,*

5) I d e m, p. 78.

6) I d e m, p. 59.

tează marea energie şi căldură ce depune în activitatea sa ştiinţifică, lingvistică, literară şi didactică, prin care a îmbogăţit cultura noastră.

Pînă în ultima parte a vieţii, el e preocupat ca măcar „prin vreo lucrare de adevărat folos – pe tărîmul ştiinţei (n. n.) – să se apropie cîtuşi de puţin de îndrăzneţele aspiraţiuni şi visuri ale tinereţii“ [7]), spre a căror rememorare ne ducem cu gîndul la articolul program al revistei «Junimea romînă», din Paris, 1 mai 1851, la a cărui redactare a colaborat, sau la înaripatele cuvinte din finalul articolului *Muncitorul romîn,* cu care a colaborat la acelaşi prim număr, din 1851. Chiar de atunci, în concepţia lui Odobescu datoria tinerilor ce studiau în ţări străine sau în ţară urma să fie aceea de a se sili să înapoieze prin muncă pe tărîmul culturii, al ştiinţei, hrana ce muncitorul romîn o „dă pe toată ziua“. „*Lucrul* numai, *lucrul* (sublinierea lui Odobescu) drept şi bine întocmit“, prin care să înapoieze patriei „o hrană intelectuală şi morală, pe care ştiinţa singură o poate da şi care va ridica lesne pe ţăran din adînca ofilire, în care pare a-l fi afundat suferinţele lui“ [8]).

Patruzecioptismul, influenţa curentului istoric-poporan, l-a dus atît la interesul – spre care se credea înclinat şi prin firea sa – pentru trecutul istoric al poporului, cît şi la cel pentru traiul ţărănimii, cu obiceiurile şi producţiile sale artistice, dublu interes căruia i-a rămas legat toată viaţa.

La răstimp de 36 de ani, scriind despre *Junimea Romînă din Paris* într-un articol din «Epoca», 1887, reaminteşte pentru contemporan ţinta ce-şi fixase, în anii juniei şi ai idealurilor de entuziast „romantism social“ [9]), generaţia lui de intelectuali ce se voiau a fi continuatori ai patruzecioptiştilor prin dezvoltarea preocupărilor ştiinţei la noi. „Noi ne pusesem în gînd să întărim pe viitor cu proptele şi cu chezăşiile ştiinţei acel pod măreţ pe care numai prin instinct şi cu un nobil avînt bătrînii noştri întinsese la 1848 – meargă unde-o merge – poporul romînesc“ [10]). Odobescu era conştient de rolul dificil ce i-a revenit ca „pionier pe mai multe ogoare deodată“ [11]) „într-o societate şi într-un mediu în care cîmpul de lucru se întindea imens, primitiv“ [12]).

„Stau foarte la îndoială“ (afirmă el în 1887) „dacă, într-acest mers pe dibuite am nimerit vreodată să aşez, nu doară o piatră, ci măcar o cărămidă temeinică“, arătînd că de pe la 1854 începînd, s-a străduit să caute „cînd la deal, cînd la vale, un colţişor unde să-şi dureze un palat sau o colibă pe locul cam viran al literaturii şi istoriei romîneşti“ [13]).

Istoria literaturii şi culturii noastre a relevat ulterior „temeinicia“ operei scriitorului, – durată sub impulsul acelui înalt ideal de a realiza „o lucrare de

7) Odobescu Al. *Pia desideria.* Dare de seamă despre lucrarea operei *Le trésor de Pétrossa,* rostită în şedinţa publică din 22 martie 1887 a Academiei Romîne, în volumul III din *Scrieri literare şi istorice,* Bucureşti 1887, p. 623.

8) Odobescu Al., *Muncitorul romîn,* în vol. *Scrieri alese,* Buc. 1949 p. 73.

9) Dima Al., *Al. Odobescu (Privire sintetică asupra operei şi personalităţii)* Sibiu, 1935, p. 8.

10) Odobescu Al. *Junimea Romînă din Paris pe la 1852,* art. publicat în «Epoca», Buc., 1887, anul II, nr. 514 din 18 (30) aug., p. 1.

11) Dima Al., *op. cit.,* p. 9.

12) Idem, p. 7.

13) Odobescu Al., *Pia desideria.* – Dare de seamă despre lucrarea *Le trésor de Pétrossa,* rostită în şedinţa publică din 22 martie 1887, a Acad. Rom., în *Scrieri literare şi ist.,* vol. III, 1887, p. 622.

adevărat folos" „pentru propășirea națională", – operă care în totul ei este impresionantă prin fondul bogat, informat, ca și prin limba și stilul de o deosebită valoare, judecate în raport cu momentul lingvistic academic latinizant, ce i-a fost contemporan.

Studiile, consacrate analizei în general a operei lui, au scos în lumină o imagine de ansamblu a multiplelor sale contribuții la creșterea culturii romînești, – evidențiind meritele sale literare și filologice, ca și pe acelea de întemeietor nu numai al studiului arheologiei, dar și al istoriei artei romînești, în genere.

Mai puțin s-a văzut însă preocuparea de a urmări și a fixa printr-o cercetare științifică, locul și însemnătatea contribuției lui în fiecare din variatele domenii ce l-au interesat, luate aparte. Așa este, îndeosebi, cazul, cînd ne gîndim la domeniul folclorului, ca latură a preocupărilor în opera lui Al. Odobescu. În toată bogata bibliografie ce am avut la îndemînă (folosind și indicațiile lui G. Adamescu și pe acele din Bibliografia Odobescu, lucrată de Al. Iordan și pe acele din ediția E.S.P.L.A., 1955, îngrijită de Tudor Vianu și altele, găsite de noi înșine), – în afară de referiri atingătoare și de preocupările de folclor în opera scriitorului, referiri făcute în trecere în cadrul studiilor generale, nu cunosc, cu preocupare specială de acest domeniu al activității lui Odobescu, decît articolul lui C. G e r o t a, *Odobescu folclorist* [14]). Articolul poartă un titlu necorespunzător [15]), este contradictoriu tocmai în afirmațiile cele mai interesante pe care le face (v. afirmațiile despre romantismul lui Odobescu „folclorist" [16])) și nu sesizează metoda, cu toate că rezumă în amănunt discuția comparatistă a lui Odobescu, – dar constată în mod just, despre contribuția lui Odobescu în folcloristica noastră, că reprezintă „o etapă în problema atît de complexă a Mioriței", subliniind că „în epoca cînd a scris el", (1861) „cuvîntul „Folclor" nu avea nici 25 de ani de existență" – (trecuseră abia 15

---

14) G e r o t a C., *Odobescu folclorist,* în «Convorbiri literare», LXVII, 7–9, LVI, iulie 1934 (număr închinat integral lui Odobescu), p. 747–751.

15) Fără a arăta în ce constau și cum s-au manifestat preocupările lui Odobescu despre folclor, fără a îmbrățișa toată activitatea și ideile lui în această direcție, C. Gerota se limitează numai la a rezuma discuția făcută de Odobescu asupra baladei *Miorița,* în articolul I, din *Cîntecele populare ale Europei răsăritene în raport cu țara, datinile și istoria romînilor,* «Revista Romînă», 1861, C. Gerota citează, inexact : *Răsunete ale Pindului în Carpați,* 1861 (v. «Convorbiri literare», *op. cit.,* p. 750 și vorbește – tot inexact – despre prefața lui Odobescu la colecția de *Poezii populare* a lui Gh. Dem. Teodorescu, pe cînd, în fapt, Odobescu scrie prefața la vol. *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului romîn,* al acestuia.

16) Referindu-se la „romanticul în esență" Odobescu, C. Gerota face afirmații contradictorii despre atracția scriitorului spre erudiția „dezordonată", pentru ca, pe aceeași pagină (v. *op. cit.,* p. 750) să constate „inegalata cultură clasică" și „măsura clasică" caracteristice formației lui Odobescu. De altfel, deși interesante ca o expresie a punctului de vedere convorbirist în legătură cu patruzecioptismul, afirmațiile lui Gerota despre romantismul lui „Odobescu folclorist" nu pot avea valoare pentru noi. Trebuie menționat că Gerota nu se referă la o integrare a lui Odobescu printre adepții acestui curent în folcloristică sau măcar despre influența acestuia asupră-i, ci folosește termenul romantism pentru a se referi la ceea ce numește el „acel defect al epocii" de „a idealiza poporul romîn", considerînd – fără a-i deosebi în vreun fel – că Odobescu „l-a idealizat ca și Alecsandri, ca și Hașdeu, ca și Bălcescu" (v. *op. cit.,* p. 750).

ani de la art. lui W. G. Thoms, n. n.) – „și nu putea să dea mai mult decît a dat“ [17]).

Folclorul, nu numai că a însemnat o atenție permanentă în opera lui Al. Odobescu, – ca interes pentru *culegeri* sau *prelucrări* de material folcloric, lărgind preocuparea, de la poezie și la basme, legende, anecdote și proverbe, – dar i-a dat prilejul, în începuturile activității lui literare și publicistice (1861), în «Revista romînă» prin articolul *Cîntecele poporane ale Europei răsăritene mai cu sémă în rapportu cu térra, istoriea și datinele romînilor* [18]), să pună temelia la noi studiului despre folclor.

Atrăgînd atenția asupra importanței ce poate avea pentru cercetător studierea creației populare orale, el însuși, – bazat pe un bogat aparat critic, apelînd la date din variate opere ale culturii universale (de literatură, istorie, mitologie ; din antichitatea elină și latină, din evul mediu sau din epoca modernă) și folosind informația din folcloristica universală, atît cît i-a stat la îndemînă – se încearcă să aplice metoda comparatistă în studiul producției folclorice (ca reprezentînd „aparatul tehnic“ cel mai avansat al timpului) și apelează la filologie pentru soluționarea problemelor de folclor comparat. În cuprinsul articolului, Odobescu face cunoscut ecoul ce a avut curentul occidental de preocupări pentru folclor în literatură și în istorie : „De la Herder încoace – scrie el – mai toate națiile Europei, sau prin critici pămînteni sau prin scriitori străini, și-au adunat cîntecele poporane ; din acele felurite colecții, purtînd fiecare stema unei naționalități, nu e de tăgăduit că și literile și istoria s-au înavuțit cu noțiuni mai lămurite și mai drepte despre caracterul și despre principiul vital al popoarelor, cu izvoare mai îmbelșugate și mai sporitoare de o inspirație ce atinge mai de aproape și mișcă mai cu tărie inimile“ [19]). Prin același articol, el face cunoscute la noi o serie de cărți (culegeri și lucrări despre folclor sau conținînd date interesante pentru studiul folclorului), din țările vecine sau din Occident [20]).

---

17) G e r o t a C., *op. cit.*, p. 750.

18) O d o b e s c u Al. *Cîntecele poporane ale Europei răsăritene, mai cu sémă în rapportu cu térra, istoriea și datinele Romînilor,* în «Revista Romînă pentru Științe, litere și arte», Buc., vol. I, nr. 1, 1861, p. 27–60.

19) O d o b e s c u Al., *Cîntecele poporane. Introducere,* în «Revista Romînă», *op. cit.*, p. 28.

20) Pentru a aminti numai cîteva din bogatele citări și trimiteri ale lui Odobescu, selectînd din informația notată în cuprinsul sau în subsolul paginilor din redacția articolului în «Revista Romînă», 1861 :

– *Stimmen der Völker in Liedern,* gesammelt, geordnet und zum Theil übersetzt von I. Gottfried Herder (1778–79) – „Glasuri ale popórelor“, cum traduce Odobescu și citează, pentru ideile ei, prefața : *Vorrede der Volkslieder* în care găsește el cuvinte ce reprezintă ca o „definiție în care se vădește toată însemnătatea poeziei poporane“ (v. «Revista Romînă», *op. cit.*, p. 28).

– „Dissertația“ lui Lessing : *Wie die Alten den Tod gebildet,* 1769.

– *Essais* de Michel M o n t a i g n e, Liv. I, chap. 64, pentru considerațiile prin care autorul afirmă că frumusețea poeziei populare îi dă dreptul să fie comparată „poeziei desăvîrșite despre artă“.

– Miczkiewicz este citat prin cuvintele-i reprezentînd o caldă invocație a „poeziei populare, acest glas al popoarelor“. Citează apoi : F r a n c i s q u e Michel, *Le pays Basque,* Paris, 1857.

Cu atît mai mult, pune pentru noi semne de întrebare unul [21]) dintre studiile cele mai documentate și interesante despre epoca ce constituie și obiectul atenției noastre, în care totuși nu se pomenește contribuția lui Odobescu [22]), atribuindu-se și meritul modest, dar care pe drept i se cuvine acestuia, contemporanului său, B. P. Hașdeu. În studiul la care ne referim, pe lîngă faptul că nu se menționează contribuția lui Odobescu, la fel nu se menționează nimic despre contribuția lui Alecu Russo, prin studiul său *Poezia poporală* apărut în 1868, publicat postum de V. Alecsandri, în numărul 8 din «Foaia societății pentru literatura și cultura romînă». În același studiu [23]), după aprecierile elogioase asupra culegerii lui Alecsandri, pe care o consideră ca o cristalizare a concepției folclorice a generației de la 1848, care limita preocuparea folclorică numai la poezia populară și exalta valoarea estetică a acesteia, se afirmă : „*Pentru întîia oară* (sublinierea noastră) B. P. Hașdeu încearcă să-i opună acestei concepții, pe de o parte o lărgire a noțiunii de folclor, pe de altă parte *studierea folclorului* (sublinierea autorului), nu participarea la creația populară“ [24]).

Restabilirea unui adevăr de domeniul istoriei literare nu știrbește întru nimic valoarea incontestabilă de deosebit de însemnat folclorist, a marelui contemporan al lui Odobescu, care a fost B. P. Hașdeu. Adevărul se demonstrează singur, printr-o urmărire paralelă comparativă a primelor preocupări de folclor ale celor doi mari oameni de cultură ai noștri, cunoscînd noutatea preocupării și metodei introdusă la noi de Odobescu în 1861 prin studiul amintit, din

– F. G. W e l c k e r, – *Ueber den Linos. Kleine Schriften*, Bonn, 1884, erster Band.

– Ernst von L a s a u l x, *Die Linosklage. – Studien des classischen Alterthums*, Regensburg, 1854.

– *Chants populaires de la Grèce moderne publiés* et traduits en français par C. Fauriel, Paris 1824 și trad. germană publicată de W. Müller, din 1825.

– *Researches in Greece by Wiliam Martin Leake*, London 1814.

– Vuk Stefanovici K a r a g i c i, *Cîntece populare sîrbești*, Viena, 1815, completată în două ediții : Lipsca (4 vol) 1823–34 și Viena (3 vol.) 1841–1846, „cărora se va adăuga un al patrulea volum la care „în 1861“ încă lucrează editorul“.

– Iacob R o b i n s o n (Talvy) trad. în germ. a lucr. lui K a r a g i c i : *Serbische Lieder*, Halle, 1826, (2 Bände).

– Eliza V o i a r t – reprod. în limba fr. *Chants populaires des Serviens*, Paris 1834, 2 vol.

– O altă colecție de cîntece sîrbești tradusă în limba franceză : *Poésies populaires des Serbes*, traduites par Aug. Dozon, Paris, 1859.

– Odobescu se referă și la răspîndirea colecției lui V. Alecsandri în limba franceză, cu prefață de Ubicini (1856) Paris ; în germană, efectuată și publicată de Wilh. Kotzebue (1851) Berlin și ungară (1858) Pest – și enumeră, făcînd și aprecieri asupra însemnătății lor, culegerile romînești mai puțin cunoscute ale lui O. Dimitrescu, Christu Ioaninu sau culegeri din Anton Pann și Ath. Marian Marienescu și mai ales culegerea fraților Arthur și Albert Schott (*Wallachische Märchen*, Stuttgart und Tübingen, 1854).

21) Vezi C h i ț i m i a, I. C., *B. P. Hașdeu și problemele de folclor*, în «Studii și cercetări de istorie literară și folclor» anul I, nr. 1–4, 1952, p. 161–191.

22) Vezi V i a n u T. (*op. cit.*, p. 79) ; vezi D i m a Al. (*op. cit.*, p. 19) ; vezi I o r d a n Al. (Ed. *Opere*, 1941, p. 16) etc.

23) Vezi C h i ț i m i a, I. C., *B. P. Hașdeu și problemele de folclor* (*op. cit.*)

24) I d e m, *op. cit.*, p. 164.

«Revista romînă» : *Cîntecele poporane ale Europei răsăritene, în raport cu țara, istoria și datinele romînilor.* Anterior acestei date, cele două scurte culegeri de versuri bulgărești însoțite de comentarii, publicate de Hașdeu în 1859 [25]), nu pot fi considerate ca studii și încă atît de importante încît prin ele să devină un fondator al unei noi direcții sau un îndrumător *încă de atunci* al concepției despre folclor la noi în a doua jumătate a veacului. În ceea ce privește ideea că folclorul constituie „un material informativ indispensabil cunoașterii și explicării dezvoltării istorice și vieții sociale a poporului“ [26]), ce se poate „observa“ încă din acele publicații, este la Hașdeu rezultatul influenței lui Bălcescu (v. prefața la *Ion Vodă cel Cumplit),* ea este prezentă și la Odobescu, și datorită – cu siguranță – aceleiași surse de influență, dată fiind legătura de prietenie dintre Bălcescu și Odobescu.

Folosirea folclorului, ca izvor de creație literară, de către Hașdeu, în *Ion Vodă cel Cumplit* (1864) și în *Răzvan și Vidra* (1867) este, de asemenea, devansată de Odobescu, de altfel, la amîndoi, fiind ecoul influenței curentului istoric poporan.

În *Scenele istorice din cronicile romînești, (Mihnea Vodă)* publicată în 1857, în «Romînul», nr. 16–22, iar *Doamna Chiajna* în 1860, în «Revista Carpaților», I, p. 9, 265 și II p. 97), pentru care după cum singur mărturisește, s-a silit „să adune datine, numiri și cuvinte bătrînești“ [27]), Odobescu menționează în subsol, alături de lucrările savante și de cronicile ce i-au servit ca izvor de documentare istorică, – și tradiții orale (cum sînt : gluma cu mărgăritarii în pilaf, din *Mihnea Vodă,* legenda icoanei de la Mănăstirea dintr-un lemn, din *Doamna Chiajna),* sau balade populare (ca de ex., *Mihu Copilu* sau *Gruie Grozăveanu),* acestea din urmă în ediția V. Alecsandri, servindu-i și pentru documentare sub raport lingvistic [28]). În sfîrșit, referitor la faptul că „B. P. Hașdeu vede în folclor material de construcție pentru o cultură și literatură populară“ [29]), trebuie amintit că Odobescu dezvolta această idee încă din 1851, în conferința ținută la Paris în cadrul „Junimii romîne“, sub titlul *Viitorul artelor în Romînia,* dezvoltînd-o și mai tîrziu, în cursul bogatei sale activități preocupată de înflorirea culturii și artei naționale romînești pe bază populară.

A rămas de arătat că, pînă la 1879, cînd va publica studiul său capital în acest domeniu *Cărțile poporane ale Romînilor în sec. XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă,* (vol. II din *Cuvente den Betrani),* care marchează cu adevărat momentul afirmării lui definitiv și neîntrecut ca folclorist și savant, B. P. Hașdeu, – în afară de îndrumarea către „cercetări pe teren amplu“ [30]), ce dă *de la anul 1871 mai departe* folcloriștilor colaboratori la «Columna lui Traian» și «Revista nouă», – personal va publica în ceea ce privește

25) H a ș d e u, B. P., *Craiul Marco în țera romîna,* în «Romînia», 1859, T. I. p. 7–8 și *Poezia naciunară. Grecoaicele, romîncele și bulgăroaicele. Cîntec bulgar,* în «Foaia de istorie romînă», 1859, T. I., p. 31–32, apud I. C. C h i ț i m i a, *op. cit.,* p. 170–171.

26) C h i ț i m i a, I. C., *op. cit.,* p. 171.

27) O d o b e s c u, Al. I., *Prefața la Scene istorice din cronicile romînești,* București 1860.

28) O d o b e s c u Al. I., *Doamna Chiajna,* în vol. *Scrieri literare și istorice,* București, 1887 (vol. I), nota 1 și 2, p. 161.

29) C h i ț i m i a I. C., *op. cit.,* p. 171.

30) *Ibidem.*

folclorul doar o prefață la *Basmele* lui I. C. Fundescu, în 1867, iar în 1873, în «Columna lui Traian» studiul *Frunză verde în poezia populară romînească.* Și ideea, pe care o afirmă în prefața amintită, că „literatura populară este adaptată, prelucrată, cînd trece de la popor la popor" [31]), nu este originală și nici pentru prima oară adusă în discuție la noi. Odobescu, nu numai că o cunoștea încă din 1861, dar o și aplica atunci în interesantul, chiar dacă depășitul său studiu comparativ al baladei Mioarei, dezvoltat în cadrul *Articolului întîi* al „Cîntecelor poporane" [32]). De asemenea și dintre datele referitoare la începuturile culegerii de anecdote și basme romînești, pe care le enumeră Hașdeu în aceeași prefață, figurează enumerate de Odobescu încă din 1861, în *Cîntece poporane,* – de ex. numele lui Anton Pann sau acela al fraților Arthur și Albert Schott prin culegerea : *Wallachische Märchen,* Stuttgart și Tübingen, 1845.

Însăși ideea înrudirii folclorului cu lingvistica, a necesității apelului la argumente filologice în cadrul folclorului studiat comparativ, – pe care o va dezvolta în 1879, în mod științific, Hașdeu – a fost preconizată de Odobescu, care a încercat aplicarea ei în studiul Mioarei, fără o tehnică științifică însă, de aceea și fără rezultate valabile, după cum el însuși recunoaște, în nota finală la articolul *Răsunete ale Pindului în Carpați* în ediția 1887 și după cum a dovedit ulterior Tiktin.

Așadar, încă din 1861, în *Cîntece ale Europei Răsăritene mai cu sémă în rapportu cu țérra, istoriea și datinele romînilor,* pornind de la ideea ce i-o insuflă romanticul Herder, de a cerceta firea popoarelor în cîntecele lor populare și folosind o bogată bibliografie a culegerilor de folclor al popoarelor vecine (Vuk Karagici, Fauriel, du Tyrac de Marcellus, Dozon) sau scrierile lui G. Pachymer, Benjamin de Tudella, Cinnamus, Giustinian Ana Comnéno, Joffroi de Villechardouin, Leake [33]) etc. și informație din culegerile de folclor național în limba romînă sau în traduceri (A. Pann, V. Alecsandri, Ath. Marienescu, alături de frații Schott, Kotzebue etc.), – Odobescu ajunge să distingă o orientare a preocupărilor folclorice spre o fundamentare științifică. La baza acestei orientări el vede folosirea producțiilor folclorice ca documente istorice și ca documente ale psihologiei poporului și ale limbii naționale.

Preocupat de problema raporturilor istorice dintre poporul romîn și popoarele vecine, ca și de problema urmei ce a lăsat istoria și psihologia tuturor în folclorul lor, în decursul secolelor, el preconizează studiul comparativ al literaturii populare.

Plecînd de la problema originii și răspîndirii *Mioriței,* în *Articolul antiiu* al *Cîntecelor poporane,* clasicistul Odobescu recunoaște în balada poporului nostru motivul „Linos"-ului, cîntec de jale la moartea unui tînăr nevinovat, amintit de Herodot ca existent în vechea Eladă, găsit de Herodot și la egipteni și răspîndit în Asia Mică, cu numirile „Maneros", „Rormos", „Hylas", „Linos", „Adonis" și altele.

---

31) *Ibidem,* p. 174.

32) V. «Revista Romînă», 1861, anul I, tom. 1, p. 27–60.

33) O d o b e s c u Al., *articolul citat,* «Revista Romînă», 1861, anul I, tom. I, p. 50–58 (numele sînt citate în grafia lui Odobescu).

Odobescu, urmărind cîntecul lui Linos, îl găsește în versul lui Homer, îl găsește la Hesiod, la Virgil – și conchide că balada *Miorița* este vechiul motiv transfigurat, adaptat și prelucrat de un popor de ciobani. Cîntecul a ajuns, din vechea Eladă, răspîndit mai întîi prin „Romînii din Thessaliea", prin veacul al XII-lea și al XIII-lea, la romînii din Dacia și ei ducînd o viață similară, legată de animale și de natură.

Pentru sprijinirea ipotezei sale, el încearcă folosirea argumentelor lingvistice (idee valabilă, chiar dacă rezultatul obținut a fost un eșec). Prin studiul *Cîntecele poporane ale Europei Răsăritene în raport cu țara, datinele și istoria romînilor,* Odobescu are meritul că a indicat pentru cercetarea științifică un sector de probleme, idei și metode la a căror fundamentare cercetătorii ulteriori au contribuit – normal – prin opere superioare.

Rezultă deci clar că, față chiar de savantul său contemporan, Hașdeu, – Odobescu, el însuși savant în felul lui, este un înaintaș în domeniul preocupărilor de folclor, făcînd doar începutul, acolo unde contemporanul său va veni (în 1879) cu contribuția sa viguroasă ; un înaintaș modest dar de nuanța unicității, conturîndu-se ca o „fizionomie specială și unică dintr-un punct de vedere" [34]).

Urmărind activitatea sa după momentul 1861, – patriotismul său, preocuparea sa de popor, spre care a fost orientat de patruzecioptism, rămîne constantă, însuflețindu-i opera, – dar în felul cum și-a desfășurat această operă se resimte influența adîncilor și copleșitoarelor contradicții din cea de-a doua jumătate a veacului în care și-a dus viața, sub tot acel aspect de „sinteză", de „armonie", despre care se vorbește în referirile la Odobescu ale criticilor și istoricilor literari.

În ceea ce privește latura preocupărilor pentru folclor din opera sa, poate încă mai mult decît în alt domeniu al activității lui se resimte aceasta. Pornit de la început cu atîta entuziasm romantic și cu interes științific pe drumul acestor preocupări, – după ce în 1861, prin *Cîntecele poporane,* schițează intenția unui studiu de o amploare și o importanță ce depășeau cu mult posibilitățile culturii noastre atunci, el rezumă această intenție la puțina parte din ea ce realizase prin articolul din 1861, poate în mare măsură determinat chiar de propria constatare a elasticității reduse a acestor posibilități. (Probabil astfel se și explică reducerea titlului în ediția îngrijită de el în 1887, a operelor sale, la numai *Cîntecele poporane în raport cu țéra, istoria și datinele romînilor,* față de *Cîntecele poporane ale Europei Răsăritene mai cu sémă, în rapportu cu țérra, istoriea și datinele Romînilor,* cum fusese inițial). De la 1861 mai departe, preocupările sale de folclor sînt foarte inegale ca proporție și valoare, oferă un material împrăștiat și fărîmițat în toată opera scriitorului, mereu nou și variat ca interes și, de cele mai multe ori, influențat în prezentare de cultura clasică, umanistică și enciclopedică a scriitorului.

În 1868, în note – redactate în limba franceză – extrase din *Catalogul productelor secțiunii romîne,* în Expoziția Universală din 1867, la Paris, – sub titlul *Casa, veșmintele și petrecerile țeranului romîn,* Odobescu lărgește

34) Ibrăileanu G., *Spiritul critic în cultura romînească,* ed. V. Rom., Iași 1922, p. 217.

preocupările la domeniul etnografiei, iar în capitolul III *(Petrecerile ţeranului)*, după ce vorbeşte de dansuri, Odobescu prezintă colecţia lui V. Alecsandri (pentru cîntece, doine şi hore).

În 1874 în *Pseudo-cinegetikos,* integrează „basmul Bisoceanului“, culegere şi prelucrare în manieră lirică a unor legende buzoiene ; prelucrarea „Vulpea bearcă“ ; citate din colecţia de *Poezii populare* a lui Alecsandri şi nenumărate proverbe, prin aceste din urmă servind ulterior însemnatului nostru folclorist Iuliu Zanne, ca unul din izvoarele cele mai apreciate pentru culegerea lui, *Proverbele romînilor.* Tot în 1874, prefaţînd volumul *Încercări critice asupra unor credinţe, datine şi moravuri ale poporului romîn* de G. Dem. Teodorescu, Odobescu indică folosul studiilor clasice pentru înţelegerea folclorului naţional, idee de care fusese orientat, de fapt, şi în studiul despre *Cîntecele poporane,* din 1861.

În 1875 publică cele două prelucrări *Jupîn Rănică Vulpoiul* după un motiv din cărţile populare franceze şi *Tigrul păcălit.* În 1877, inserează, în raportul prezentat Academiei în sesiunea anului 1877, sub titlul *Antichităţile judeţului Romanaţi,* însemnări despre brazda lui Novac şi culegerea baladei populare despre Radu Calomfirescu, culeasă încă din 1861. Ca şi în balada *Radu Calomfirescu,* culeasă de Alecsandri, balada culeasă de Odobescu narează lupta victorioasă ce duce contra cotropitorilor tătari personajul Radu Calomfierscu ucis apoi de către fraţii Buzeşti şi Căpleşti.

În 1879, Odobescu se ocupă de legenda meşterului Manole, într-o cuvîntare pregătită pentru şedinţa de închidere a sesiunii Academiei Romîne în acel an, sub titlul *Biserica de la Curtea de Argeş şi legenda meşterului Manole,* în care identifică pe „miticul“ Manole, din legendă, cu un meşter Manea, al cărui nume prin activitatea lui desfăşurată în veacul al XVIII-lea, în timpul lui Şerban Cantacuzino, ar fi trecut în folclor. Identificarea făcută de Odobescu a fost demonstrată ca nevalabilă, prin descoperirile mai recente despre existenţa unui „Manolii din Niaesia“ (din Nyssa, din Capadocia sau Nysia din Asia Mică), pe care Neagoe l-ar fi adus din Constantinopole [35]). Mai interesant e faptul că Odobescu găseşte aci prilejul să aplice, din nou, metoda studierii comparative a folclorului şi ideea circulaţiei motivelor folclorice de la popor la popor, în discutarea motivului despre zidirea de vie a soţiei meşterului, pentru a asigura durabilitatea construcţiei. Odobescu îl arată circulînd în folclorul din Grecia (Balada despre „puntea“ de la Arta), din Albania (balada despre zidirea cetăţii Scodra) şi în Serbia (balada Semendriei, de pe malul Dunării). Odobescu ajunge chiar la îndrăzneaţa ipoteză a unei îndepărtate proveniențe apusene, – prin cavaleri cruciaţi, – a motivului ce se regăseşte pe Rin şi în nord [36]).

Tot în 1879 e data prefaţării *Poveştilor unchiaşului sfătos* ale lui Ispirescu, despre care se ocupă şi mai tîrziu, cu prilejul unui raport la academie, în 1887, la cîţiva ani după moartea „talentatului culegător tipograf“. În 1860 retipăreşte, la cererea lui V. A. Urechia, în *Album Macedo-Romîn, Articolul*

35) V i a n u T., studiul introductiv la ediţia Al. I. Odobescu, *Opere,* ESPLA, 1955, p. 71.
36) *Ibidem.*

întîi din *Cîntecele poporane,* publicat în 1861 în «Revista Romînă». În 1887 publică *Zece basme mitologice* (inedite), (Povești ale Greciei vechi) prelucrate după C. W. C o x, *Tales of ancient Greece,* în care tratează temele antice în limbă populară și înrudește psihologia eroilor cu cea a personajelor din basmele romînești.

Tot acum editează *Scrieri istorice și literare* în trei volume, București, 1887, în cadrul cărora, în volumul întîi revine, pentru a treia oară acum, pentru a o publica în întregime aici, dar într-o nouă prezentare, la cea mai însemnată dintre scrierile sale cu preocupare de folclor : *Cîntecele poporane.*

Este interesant de urmărit evoluția textului *Cîntecelor poporane* în cele trei tipărituri succesive, începînd cu forma pe care o dăduse Odobescu în prima redacție, pentru «Revista Romînă», anul I, tomul I, 1861, p. 27–60. Aici apare sub titlul *Cîntecele poporane ale Europei Răsăritene mai cu sémă în rapportu cu țérra, istoriea și datinele Romînilor,* cuprinzînd între paginile 27–34, cu subtitlul *Introducere,* partea cunoscută apoi, de la ediția din 1887 încoace, sub titlul : *Cîntecele poporane în raport cu țera, istoria și datinele Romînilor.* (Trebuie observat că modificările survenite pentru această ultimă formă sînt doar în sensul sărăcirii notelor, bogat aparatate în «Revista Romînă» [37]).

Sub titlul arătat mai sus, pentru «Revista Romînă», de la paginile 34–60, este tipărită cu titulatura *Articolul antiiu,* partea care a fost retipărită în *Albumul Macedo-Romîn* al lui V. A. U r e c h i a, în 1880, fiind intitulată, *acum pentru prima dată,* oarecum impus și de imperativul de a răspunde la atmosfera generală a Albumului, *Răsunete ale Pindului în Carpați – Nicóra – Diochiul – Năluca,* între paginile 89–91 și 94–98. Nu s-au făcut modificări textului articolului decît în ultima frază, care a fost îmbogățită cu un adaos de cuvinte lipsite în fond de importanță. Deosebirea, față de textul din «Revista Romînă», constă în împărțirea în patru părți (care acuma apare întîi și va fi respectată întru totul în ediția din 1887). Lucrul, însă, cel mai important este că pînă astăzi se respectă și nimeni n-a „îndrăznit" să rectifice greșeala de tipar intervenită la *Albumul Macedo-Romîn,* în cuvîntul *Nicóra)* din cele trei specificări succesive ce urmează titlului și ele de asemenea acum întîi notate, cu acest prilej ,de Odobescu). Greșeala este reluată chiar de cercetători și editori ai operei lui Odobescu. Cităm, de exemplu, cazul lui Al. Iordan (atît în ediția din 1941 a operelor scriitorului, la cap. Bibliografie, p. 40, cît și în bibliografia separată scoasă de el [38]). Citit cu atenție, textul din *Albumul Macedo-Romîn* lămurește singur eroarea : pretutindeni Odobescu folosește acolo cuvîntul *Nieóra* pentru cuvîntul *Mieóra* care figurează în ediția 1887. O simplă nedescifrare a vocalei *e* dinaintea lui *ó* (diftongat) a creat această... „enigmă".

În sfîrșit, în ediția din 1887, titlul *Răsunete ale Pindului în Carpați* e urmat de specificările succesive : *Diochiul – Năluca – Mieóra – Moș Ajun,* care

---

37) O d o b e s c u Al., *Scrieri istorice și literare,* București, 1887, vol. I, p. 179.

38) I o r d a n Al., *Contribuție la cunoașterea operei lui Al. Odobescu. Bibliografia completă a scrierilor lui Al. Odobescu,* Buc. 1936.

– Trebuie specificat că greșeala este reluată chiar și în ediția *Opere,* ESPLA 1955, la cap. Bibliografie (vol. II, p. 397).

însă, nici de data aceasta, ca și în forma lor din *Albumul Macedo-Romîn,* nu corespund prea exact fondului capitolelor la care te aștepți să se refere.

Am socotit necesară această incursiune în textologie, pentru clarificarea evoluției textului lui Odobescu și a neînțelegerilor ce au persistat în legătură cu „variantele" lui, întrucît s-a intîmplat ca, în ediții, ce s-au aflat și se află încă larg răspîndite la îndemîna celor ce studiază opera lui Odobescu, să figureze date bibliografice sau afirmații insuficint verificate, ducînd la concluzii eronate [39]).

Referitor la informația ce a stat la baza studiului lui Odobescu, trebuie pus în lumină faptul că scriitorul nu cunoștea dialectele romînilor din Pind și n-a avut la îndemînă nici o colecție din folclorul acestora – lucru ce el mărturisește într-o notă la *Cîntecele poporane,* în «Revista Romînă», *op. cit.,* p. 17 : „Aceste concluzii la care am ajuns prin deducții depărtate ar avé o tărie mult mai mare cînd am ști pozitiv că cînticul *Mieórei,* astfel cum îl cîntă poporul la noi, séu pucin diferit, se află și printre romînii din Thessaliea. Este de neapărată trebuință pentru istoriea limbei nóstre ca se facem o mai întinsă cunoscință cu dialecte Kuțovlachilor și o cullegere de cîntece poporane din acele părți ar fi o comoară neprețuită pentru noi".

Odobescu renunță, în reeditările textului, la nota din «Revista Romînă», prin care mărturisea această necunoaștere a vreunei variante a *Mioriței* la romînii din Tesalia și regretul că nu a avut la îndemînă o colecție de folclor romînesc „cuțovlah" din Pind, dar afirmația din nota citată rămîne valabilă, căci el nu arată totuși nicăieri cunoașterea unor asemenea culegeri și studiul n-a suportat nici o modificare a conținutului.

În concluzie, deși dependent de notele specifice ale mișcării folclorice din cadrul curentului istoric poporan patruzecioptist, mișcarea dezvoltată de pleiada de la «Dacia literară» sub influența ideilor lor revoluționare și a romantismului apusean, Odobescu a adus contribuția sa, – încă din 1861, cu 7 ani înainte chiar de a vedea lumina tiparului studiul *Poezia poporală,* al lui Al. Russo, – deschizînd etapa *studierii* folclorului.

Odobescu a remarcat înțelesul și valoarea istorică documentară a folclorului și, totodată, i-a observat aspectele interesante ale limbii, și a sesizat necesitatea uzitării în folcloristică de elemente și argumente filologice. În folclor, el a văzut exprimarea trăsăturilor specifice firii și vieții poporului nostru și de aceea l-a dorit izvorul culturii și artei noastre naționale, indicînd, pe de altă parte și folosul studiilor clasice pentru înțelegerea folclorului național și necesitatea studiului comparativ al acestuia, cu folclorul popoarelor vecine, avînd în vedere schimburile elementelor de cultură efectuate între ele de-a lungul veacurilor, datorită condițiilor materiale și culturale care le apropiau. Odobescu a devenit astfel preconizator și al metodei comparatiste și al folosirii datelor lingvistice în cercetarea folclorului. În acest fel el își propusese să

39) Iordan Al., ed. *Opere* de Al. Odobescu, 1941, studiu introductiv, la vol. II, p. 16, – ca să amintim numai un exemplu. – De altfel urmărind referirile cu privire la preocupările de folclor ale lui Odobescu, ale tuturor cercetătorilor, – nici unul nu menționează explicit faptul că cele două titluri nu reprezintă două studii scrise separat, la distanță de 19 ani, ci că al doilea este numai retipărirea sub alt titlu a cap. I al primului.

studieze trecerea motivelor de literatură populară de la popor la popor, mai ales în „Europa răsăriteană“, la popoarele care au alcătuit oarecum o comunitate de cultură aici, înfrățite într-un fel prin suferința comună din partea cotropirii turcești : „...împărtășim *mai* aceleași glorii și aceleași nevoi, resimțim aceleași loviri și cîntînd într-un acord, fiecare pe lira sa națională, cîntări de același fel“ 40).

Este interesant de observat și faptul că deși mai toți cercetătorii operei lui Odobescu vorbesc, în legătură cu această intenție a scriitorului de sfera sud-estului european, Odobescu însuși nicăieri n-a limitat în acest fel studiul ce-și propunea. În titlul, ce-și fixase inițial studiului său, enunță : „Cîntecele poporane ale Europei răsăritene în rapportu cu térra, istoria și datinele romînilor“, iar în sfîrșitul notei 2 (**), ce cuprinde un larg subsol la p. 28 în «Revista Romînă», anul I, nr. 1, 1861, își expune planul de a se interesa de material și din celelalte țări vecine, nu numai din acele ce ocupă *sud*-estul european : „Mă voi sili a da mai tîrziu notiții bibliografice despre cînturile poporane ale Magyarilor, ale Polonilor, ale Malo-Rosienilor (Rușii din Mica Russie), și ale altor nații vecine, (precum și de a completa pe cele de mai sus)“.

Patruzecioptist, așa cum i-a plăcut lui să se prezinte, – „sinteză de criticism și patruzecioptism“, cum îl consideră G. Ibrăileanu, – sau „patruzecioptist și umanist“, cum recent îl catalogheazǎ T. Vianu, – Al. Odobescu apare pentru cercetătorul ce studiază opera sa, ca un scriitor dominat mai presus de orice de sentimentul patriotic și încredere optimistă în popor.

Toată munca, inteligența și cultura lui deosebită, cu toate că autodidactică, sînt închinate intereselor științifice, artistice și culturale ale țării.

Cercetător neobosit al întinderilor țării, din interes arheologic și istoric, ca și al frumuseților țării, al datinelor și producțiilor folclorice, în scopul de a găsi în ele izvoare și puncte de orientare pentru arta națională, Al. Odobescu își influențează epoca, îi devine îndrumător pe planul culturii, animat de patriotismul său „pe cît de discret, pe atît de adînc“.

ВОПРОСЫ ФОЛЬКЛОРА В ТВОРЧЕСТВЕ АЛ. ОДОБЕСКУ

Краткое содержание

Настоящая работа преследует цель выявить роль Ал. Одобеску в развитии фольклора в период перехода от простой собирательской деятельности, характерной представителям историко-народного течения, к теоретическому изучению народного творчества, достигнувшего, благодаря Б. П. Хаждэу в 1879, научного уровня.

В этом вопросе нельзя не уделить должного внимания трудам Одобеску, посвящённым фольклору а именно : ***Cîntecele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu țara, istoria și datinele romînilor*** (Народные песни Восточной Европы, преимущественно песни, связанные

40) Odobescu Al., *Cîntece poporane...*, «Revista Romînă», anul I, nr. 1, 1861, p. 34.

с историей и обычаями Румынской страны), из «**Revista Romînă pentru ştiinţe, litere şi arte**», Бухарест, том I, № 1, 1891, стр. 27—60.

В этой статье, содержащей лишь «Введение» и «Первую главу», проэктированного им обширного труда, Одобеску намечает новый этап в изучении фольклора.

Несмотря на несомненное влияние историко-народного течения 1848 года, распростанявшееся плеядой журнала «**Dacia literară**» под влиянием революционных идей и западно-европейского романтизма, взгляды Одобеску являются ценным вкладом в изучение народного творчества ещё с 1861 г., то есть до появления статьи Ал. Руссо *Poezia poporală* (Народная поэзия);

Ставя себе целью изучение перехода сюжетов народного творчества от одного народа к другому, главным образом в Восточной Европе, у народов, которые имели некоторую культурную общность, находясь под турецким игом, Одобеску осветил историко-познавательное значение фольклора, отмечая также интересные лингвистические факты. Он положил начало, таким образом, компаратистскому методу изучения фольклора и указал на роль лингвистических данных в углублении народных текстов.

Изучая издания, появившиеся при жизни Одобеску, а также последующие интерпретации, автор данной работы даёт некоторые текстологические уточнения, связанные с трудами Одобеску, посвяшёнными фольклору.

PRÉOCCUPATIONS DE FOLKLORE DANS L'OEUVRE D'ALEXANDRE ODOBESCU

Résumé

Le problème d'où part ce travail c'est la transition de l'intérêt à collectionner le folklore, caractéristique aux représentants du courant historique–populaire, vers l'étude folkloristique, élevée à un niveau scientifique par B. P. Haşdeu en 1879. On cherche à fixer l'apport d'Al. Odobescu, en ce qui concerne les préoccupations d'étude folkloristique dans la période de transition entre les deux moments mentionnés.

Les contributions d'avant 1879 ne peuvent être ignorées et notre travail souligne l'importance d'Odobescu, dans ce domaine, avec ses : *Cîntecele populare ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu ţara istoria şi datinele romînilor (Chants populaires de l'Europe orientale, surtout par rapport aux pays, à l'histoire et aux moeurs des Roumains)*, publiés dans la «Revue Roumaine pour les sciences, les lettres et les arts» («Revista Romînă pentru ştiinţe, litere şi arte») Bucarest, tome I-er, nr. 1, 1861, p. 27–60.

Par cet article, qui n'est que l',,introduction" et l',,Article premier" d'une étude d'amples dimensions qu'il concevait, mais qu'il abandonna dès lors, – Odobescu ouvrait *l'etape de l'étude folkloristique*. Tout en dépendant des notes, spécifiques au mouvement folklorique inclus dans le courant historique–populaire de 1848, mouvement dû à la pléiade de la revue «Dacia literară»,

sous l'influence de leurs idées révolutionnaires et du romantisme occidental, – Odobescu a sa contribution à lui et son article parut sept ans avant même que l'étude d'Al. Russo : *Poezia poporală (La poésie populaire)* fût publiée.

Parti de l'idée d'étudier la circulation des motifs folkloriques d'un peuple à l'autre, surtout en l'Europe orientale, chez les peuples qui ont ici réalisé comme une communaute de culture, liés par une souffrance commune devant l'oppression turque ,– Odobescu releva le sens et la valeur istorique – documentaire de la création littéraire folklorique, mais aussi des intéressants aspects linguistiques.

Al. Odobescu préconise ainsi, quelles que soient les limites de son étude, la méthode comparative dans les recherches folkloristiques, aussi bien que l'utilisation des données linguistiques.

En suivant l'évolution du texte dans les rééditions successives du vivant d'Odobescu, discutant également les interprétations ultérieures de ces textes, notre travail précise aussi des questions de textologie, concernant les préoccupations de folklore chez Alexandre Odobescu.